

Список використаних джерел:

1. Родионова В.М. Финансы / В.М. Родионова ; под ред. В.М. Родионовой. – М. : Финансы и статистика, 1993.
2. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави : [монографія] / К.В. Павлюк. – К. : НІОС, 1997.
3. Сабанти Б.М. Теория финансов : [учебное пособие] / Б.М. Сабанти. – 2-е изд. – М. : Менеджер, 2000. – 192 с.
4. Дробозина Л.А. Финансы : [учебник для вузов] / Л.А. Дробозина ; под ред. Л.А. Дробозиной – М. : ЮНИТИ, 2001. – 527 с.
5. Фінансовий словник / [А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко]. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання ; КОО, 2000. – 404 с.
6. Економічна енциклопедія : у 3 т. / за ред. С.В. Мочерного. – К. : видавничий центр «Академія», 2002–. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
7. Василик О.Д. Теорія фінансів : [підручник] / О.Д. Василик. – К. : НІОС, 2001. – 416 с.
8. Сенчагов В.К. Финансовые ресурсы народного хозяйства. Проблемы формирования и использования / В.К. Сенчагов ; под ред. В.К. Сенчагова. – М. : Финансы и статистика, 1982. – 49 с.
9. Кириленко О.П. Фінанси : [навчальний посібник] / О.П. Кириленко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 163 с.
10. Юрій С.І. Фінанси: вишкіл студії : [навчальний посібник] / С.І. Юрій ; за ред. С.І. Юрія. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 357 с.
11. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: суть, склад, структура / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 1996. – № 2.
12. Каленський М.М. Контрольно-ревізійна служба – суб'єкт державного фінансового контролю підприємницької діяльності : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М.М. Каленський, І.Б. Стефанюк. – К. : Ін-т рег. досл. НАН України, 2001. – 203 с.
13. Хачатурян С.В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С.В. Хачатурян // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 77–81.

УДК 368.1

Наливайко Д.В.,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет

ОЦІНКА РИЗИКУ ПІД ЧАС СТРАХУВАННЯ МАЙНА

Наливайко Д.В. Оцінка ризику під час страхування майна. У статті розглянуто особливості оцінки ризиків під час здійснення страхування майна. Проаналізовано особливості найбільш поширених методів оцінки ризику. Розкрито завдання та функції андеррайтингу, практичні аспекти його здійснення. Доведено першочергове значення андеррайтингу у процесі управління страховими ризиками. Розроблено теоретичні, методологічні положення і практичні рекомендації щодо визначення ролі ефективної оцінки ризику під час страхування майна у забезпеченні фінансової стійкості страховиків.

Ключові слова: страхування майна, оцінка ризику, андеррайтинг, страховик, страховий портфель.

Наливайко Д.В. Оценка риска при страховании имущества. В статье рассмотрены особенности оценки рисков при осуществлении страхования имущества. Проанализированы особенности наиболее распространенных методов оценки риска. Раскрыты задачи и функции андеррайтинга, практические аспекты его осуществления. Доказано первостепенное значение андеррайтинга в процессе управления страховыми рисками. Разработаны теоретические, методологические положения и практические рекомендации по определению роли эффективной оценки риска при страховании имущества в обеспечении финансовой устойчивости страховщиков.

Ключевые слова: страхование имущества, оценка риска, андеррайтинг, страховщик, страховой портфель.

Nalyvaiko D.V. Risk assessment for property insurance. The article deals with the features of risk assessment during the realization of property insurance. The features of the most common methods of risk assessment are analyzed. The tasks and functions of underwriting, practical aspects of its implementation are revealed. The primary importance of underwriting in the process of insurance risk management is proved. The theoretical, methodological and practical recommendations for determining the role of an effective risk assessment in property insurance in ensuring financial stability of insurers have been developed.

Key words: property insurance, risk assessment, underwriting, insurer, insurance portfolio.

Постановка проблеми. Сучасна теорія ризику в страхуванні виступає в ролі самостійного теоретичного економіко-математичного обґрунтування опти-

мальності страхового підприємництва. Отже, з огляду на розуміння сутності ризику дуже важливою є можливість його оцінити, виміряти, адже умовою виник-

нення страхових відносин є наявність ризику, можливість визначення рівня його небезпеки.

Нині в Україні спостерігається підвищення інтересу до страхування майна загалом і теоретичних основ страхування зокрема. Через те, що комерційного страхування в Радянському Союзі не було, перші українські страхові компанії зіткнулися з нестачею літератури про страхування і були змушені заповнювати дефіцит знань шляхом проб і помилок. За 25 років, які пройшли з моменту оголошення незалежності України, ситуація серйозно змінилася. В Україні з'явилася ціла низка робіт, переважно підручників, з проблем страхування, з'явилися спеціалізовані періодичні видання. Але низка важливих питань організації та ведення страхового бізнесу залишається нерозв'язаною. Одним з таких питань є андеррайтинг як ключовий бізнес-процес будь-якої страхової організації. Адже основна функція будь-якого страховика полягає в ефективному управлінні ризиками страхувальників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, які пов'язані з оцінкою ризиків під час здійснення страхування майна, присвячено наукові праці вчених-економістів, таких як Л. Гаспенські, Ю. Бріггем, Д. Хемптон, Х. Хорсткотте, а також російських і вітчизняних фахівців, до яких належать А.І. Балабанов, В.Д. Базилевич, В.В. Шахов, Р.Т. Юлдашев, Л.А. Юрченко та інші. Водночас у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділяється комплексному андеррайтингу в страховій компанії, а також забезпеченню ефективної оцінки ризику в контексті стратегії компанії.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо визначення ролі ефективної оцінки ризику під час страхування майна у забезпеченні фінансової стійкості страховиків.

Виклад основного матеріалу. Необхідність грамотної оцінки ризику дуже важлива в процесі здійснення страхування майна. Страховик має постійно стежити за динамікою ризику, проводити відповідні статистичні обчислення, аналізувати й опрацьовувати інформацію. Спираючись на отримані дані про зміну ступеня ризику, страховик проводить його оцінку. Вона виявляється в аналізі всіх небезпечних обставин, що впливають на показники ризику.

Діяльність страховика, спрямована на оцінку ризиків, прийнятих на страхування, визначення адекватного страхового тарифу та умов страхування, формування прибуткового страхового портфеля, відноситься до категорії «андеррайтинг».

Андеррайтинг – комплекс заходів, спрямований на визначення ступеня ризику відхилення від середньостатистичного з метою забезпечення можливості пропозиції страхової послуги за параметрами договору, задовольняючий страховика та страхувальника, а також захисту страхового портфеля за видом страхування; зіставлення набору пропонованих ризиків, розміру можливого збитку з прогнозним фінансовим станом компанії (загалом або за видом страхування, або за видом продукту) та встановлення/погодження на підставі цього умов договору страхування (прийняті на страхування ризику, величина тарифу, розмір франшизи) [1].

Практичний аспект андеррайтингу пов'язаний з високим професіоналізмом і компетенцією андеррай-

тера як найбільш значимого фахівця страховика, його вміннями та навичками обробляти та аналізувати інформацію щодо ризиків об'єкта, перетворення їх в інформацію, знання, які можна застосовувати на практиці, тобто в зручну для визначення альтернатив страхувати чи ні, і якщо так, то на яких умовах.

Саме професійно вибудований андеррайтинг дає змогу забезпечити рентабельність страхових операцій.

Необхідність відокремлення андеррайтингу диктується низкою причин:

1) оцінка ризику, тобто основа економічної безпеки страхової компанії, тому займатися цим повинні Full-Time-співробітники, для яких андеррайтинг є професійним видом діяльності;

2) необхідне створення гнучкої системи «ціноутворення» на страхові послуги;

3) необхідний контроль за структурою і збитковістю портфеля за продуктами, каналами продажів і цільовими клієнтськими сегментами.

Бізнес-процес «андеррайтинг» включає в себе процедури ідентифікації об'єкта страхування, оцінки ризиків, прийняття рішення про страхування об'єкта, визначення переліку основних і додаткових умов договору, встановлення страхових тарифів та підписання його на цих умовах.

До завдань андеррайтингу відносяться:

– визначення переліку факторів, що суттєво впливають на підвищення ймовірності настання страхового випадку, залежно від видів страхових випадків та об'єктів страхування, зазначених у правилах, а також можливості їх обліку під час розрахунку страхового тарифу;

– встановлення числових значень поправочних коефіцієнтів, що підвищують (понижують), а також враховують наявність (відсутність) чинників, які суттєво впливають на ймовірність настання страхового випадку;

– визначення переліку основних і додаткових умов, що включаються в договір страхування;

– встановлення числових поправочних коефіцієнтів, що підвищують (понижують), а також враховують наявність (відсутність) у договорі страхування тієї чи іншої умови;

– селекція і антиселекція страхового портфеля [2, с. 34].

Основними функціями андеррайтингу є такі.

1) Оцінка ризиків. Будь-який ризик характеризується певними параметрами, а саме кількісними (ймовірність збитку, найбільший можливий збиток, математичне очікування збитків тощо) і якісними (якість системи протипожежної безпеки, наявність сигналізації, рівень підготовки та досвід пілотів). Оцінка ризиків полягає у визначенні параметрів кожного з ризиків.

2) Визначення адекватного страхового тарифу. Страхові тарифи розраховуються актуарно, а завдання андеррайтера полягає у виборі адекватних коефіцієнтів, що підвищують (понижують), до базового тарифу залежно від специфіки конкретного договору страхування.

3) Визначення умов страхування. Одним з інструментів управління прибутковістю страхової організації, окрім страхових тарифів, є умови страхування (широта страхового покриття, винятки зі страхових подій тощо).

4) Формування прибуткового страхового портфеля. Під страховим портфелем будемо розуміти суму всіх страхових бруто-премій, отриманих протягом андеррайтерського року за деяким видом страхування або за всіма видами страхування, за вирахуванням витрат на залучення страховальників (агентські та брокерські винагороди) і витрат на ведення справи [2, с. 16].

Щодо видів, то існують два види андеррайтингу, а саме індивідуальний та стандартний.

Під «індивідуальним (спеціалізованим) андеррайтингом» розуміється комплекс заходів щодо прийняття на страхування ризиків по заявленому об'єкту на основі вивчення та оцінки його індивідуальних особливостей і ризиків з метою формування умов страхування обсягу страхового покриття, тарифу з метою забезпечення заданих значень збитковості за видом страхування (по страховому портфелю загалом). Такий андеррайтинг проводиться, як правило, фахівцями-андеррайтерами.

Водночас «стандартний андеррайтинг» – це комплекс заходів з прийняття на страхування ризиків по заявленому об'єкту шляхом оцінки відповідності встановленим критеріям стандартності (типовим умовам), визначення умов страхування, обсягу страхового покриття та тарифу з числа заздалегідь встановлених варіантів. Інакше кажучи, це той базовий обсяг дій з андеррайтингу, який проводиться в типових випадках. Критеріями «стандартності» виступає обмежений набір показників по об'єкту страхування (види та стан об'єктів, перелік та дотримання заходів безпеки), умов страхового покриття (набір ризиків і страхових випадків, винятки з покриття, базові тарифи, коригуючі коефіцієнти до них, франшизи). Ці параметри вказуються в страховому продукті, тарифному керівництві, умовах укладання договору, умовах продажу та інших інструктивних матеріалах для продавців. Основи для стандартного андеррайтингу закладаються професіоналами, які розробляють політику та інструкції з андеррайтингу [2, с. 123].

В міжнародній страховій практиці використовуються різні методи для оцінки ризику. Найбільш поширеними з них є метод індивідуальних оцінок, метод середніх величин і метод процентів.

Метод індивідуальних оцінок є одним з методів експертних оцінок, що побудовані на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів. Цей метод відноситься до великої групи абстрактно-логічних методів дослідження. Метод індивідуальних оцінок у вимірюванні ризику використовується страховиком тоді, коли неможливо порівняти даний ризик з середнім типом ризику, коли можна зробити тільки довільну його оцінку залежно від професіоналізму, досвіду та суб'єктивного погляду експерта.

Метод середніх величин полягає в тому, що окремі ризикові групи розмежовуються на декілька підгруп, щоб створити аналітичну базу для визначення ризику за ризиковими ознаками. До них відносяться балансова вартість об'єкта страхування, підсумкові виробничі потужності, характер технологічного циклу тощо.

Метод процентів також відноситься до групи методів статистичного аналізу, а в системі оцінки ризику є сукупністю плюсових та від'ємних відхилень від середнього ризикового типу наявної аналітичної бази. Дані відхилення виражаються в процентах або в промілях від середнього ризикового типу [3, с. 45].

Використовуються також економетричні, статистичні методи оцінки й аналізу ризиків, методи вербального аналізу тощо. Важливо підкреслити, що в сучасних умовах вітчизняні та зарубіжні андеррайтери володіють значним інструментарієм для оцінки та відстеження ризику, застосовують актуарні розрахунки, моніторинг, комплексне моделювання страхових процесів, емпіричний досвід, методи експертних оцінок, асоціацій та аналогій, експертиз тощо.

У діяльності страховика особливо важливо проводити тарифну політику на основі прогнозування тенденцій розвитку ризику. Загальний прогноз може бути зведено до таких напрямів:

- ризикові обставини, пов'язані з освоєнням нових видів сировини, заміною традиційних матеріалів новими (полімерними, композитними тощо);

- ризикові обставини, зумовлені новими виробничими умовами в промисловості, а саме введенням автоматизованих систем управління технологічними процесами, промислових роботів, роботизованих комплексів тощо;

- ризикова ситуація, пов'язана із змінами в технології промислового цивільного будівництва, зокрема з освоєнням збірних модульних конструкцій, висотного блочного й крупнопанельного домобудування тощо;

- ризикові обставини, зумовлені впровадженням нових транспортних систем, яким властива висока пропускна чи перевізна здатність на різних шляхах сполучення [3, с. 67].

Для оцінки динаміки ризику в конкретній страховій сукупності особливе значення мають наявність та аналіз достовірної інформації. Слід зауважити, що лише розгалужена група об'єктів, що була в центрі спостереження, дає змогу з достатнім ступенем достовірності констатувати можливість збитку.

Будь-який ризик можна розглядати як сукупність ризикових обставин. Серед них виділяються об'єктивні і суб'єктивні складові. Об'єктивні ризикові обставини відображають об'єктивний підхід до дійсності і не залежать від волевиявлення людей. Суб'єктивні ризикові обставини саме пов'язані з ним [4, с. 78].

Під час укладення договору страхування страховик зобов'язаний аналізувати як об'єктивні, так і суб'єктивні ризикові обставини. У сукупності і в єдності та взаємодії всі ризикові обставини визначають стан, що називається ситуацією ризику. Вона характеризує природний стан об'єкта страхування й реальність, в якій цей об'єкт знаходиться.

Ризикові обставини є умовами дії ризику. Спеціалісти страхової організації мають підбирати й вивчати необхідну інформацію, яка характеризує суттєві ризикові обставини та їхню динаміку. В результаті цього аналізу аргументуються висновки, що враховуються через систему знижок та надбавок у процентах або сталих фінансових умовах до обчисленої страхової премії для базової сукупності відповідних ризикових обставин.

Після аналізу ризиків у процесі андеррайтингу настає ключовий момент. Андеррайтер приймає рішення про те, страхувати конкретний ризик чи ні, оскільки ймовірні збитки занадто великі. Це є найважливішою стадією андеррайтингу, оскільки від прийнятого рішення будуть залежати майбутній розвиток бізнесу страхової компанії та фінансові результати її діяльності.

Одним з головних етапів процесу андеррайтингу є визначення конкретних умов договору, величини тарифних ставок і франшиз, а також рекомендацій страхувальнику щодо зниження ризику. Андеррайтер визначає технічні параметри договору та викладає ті зобов'язання, котрі візьме на себе страхова компанія, а також дає оцінку майбутнім обсягам надходження страхових платежів. Особливо відзначимо, що у своїй роботі андеррайтер керується не тільки даними, які зазначені у заяві про страхування, актів огляду тощо, але й своїм досвідом та інтуїцією.

Після підписання договору страхування андеррайтер бере участь в його супроводі шляхом моніторингу того, в якому стані знаходиться об'єкт страхування, та контролю за здійсненням плану заходів щодо зменшення ризиків, а в разі відхилення параметрів взятих на страхування ризиків він розраховує новий страховий тариф і вносить відповідні зміни до договору. Якщо страхувальник порушить свої зобов'язання за договором страхування, андеррайтер готує рішення про розторгнення договору або про зменшення страхового відшкодування під час настання страхового випадку.

Останнім часом більшість вітчизняних страховиків вже створила або створює власні служби андеррайтингу з метою забезпечення та підвищення позитивного фінансового операційного результату за всією сукупністю договорів страхування, укладених страховиком. Ця мета досягається організацією системного підходу до рішень про прийняття на страхування ризиків, їх тарифікації та інших умов страхування, що дає змогу знаходити і підтримувати оптимальний баланс між обсягом продажу та рівнем виплат за кожним видом страхування залежно від конкретних об'єктів страхування, заявлених ризиків і ринкової ситуації.

Результати роботи андеррайтерської служби оформляються у вигляді таких документів і матеріалів:

- 1) андеррайтерська і тарифна політика страховика за видами страхування та за портфелем загалом;
- 2) методологія андеррайтерської роботи;
- 3) андеррайтерські і тарифні керівництва для масових видів страхування;
- 4) типові андеррайтерські висновки за індивідуальними договорами страхування;
- 5) типові форми умов договорів, полісів у частині розділів, що підпадають під сферу компетенції служби андеррайтингу;

6) рекомендації експертів з ключових факторів, що підлягають опису під час огляду об'єктів страхування для цілей андеррайтингу;

7) ліміти відповідальності за видами страхування на один договір страхування і порядок узгодження договорів з лімітами відповідальності, що перевищують встановлені ліміти;

8) рекомендації продавцям за попередніми переговорами з потенційними страхувальниками в частині можливих умов страхування за індивідуальними договорами;

9) аналітичні матеріали для керівництва страхової компанії:

– прогноз операційного фінансового результату (нетто-премія за мінусом виплат);

– прогноз динаміки зміни страхових резервів;

10) рішення служби андеррайтингу;

11) проекти рішень виконавчого органу страхової компанії [2, с. 178].

Ефективність андеррайтингу оцінюють зазвичай за фінансовими результатами страхування. Для цього в загальному фінансовому результаті виділяють такі рівні:

1) андеррайтерський результат – зароблена нетто-премія (зарахована премія за мінусом страхових резервів та понесених витрат на ведення справи);

2) страхової результат – сума андеррайтерського результату і доходів від інвестування страхових резервів;

3) операційний результат – сума страхового результату і доходів від інвестування акціонерного капіталу [2, с. 201].

Висновки. Безперечно, андеррайтинг під час прийняття ризиків на страхування має першочергове значення у процесі управління страховими ризиками, оскільки на цьому етапі відбувається встановлення тарифів та формування рентабельного портфеля, що набуває особливої ваги за умов зростаючої збитковості страхових операцій на вітчизняному страховому ринку.

Введення в практику господарської діяльності страхових компаній принципів ефективного керування страховими ризиками дає змогу підвищити фінансову надійність як окремо взятого страховика, так і страхового ринку загалом. А поширення сучасних методів управління страховими ризиками в повсякденній діяльності суб'єктів комерційного страхування дасть змогу наблизити вітчизняне страхування до європейського рівня ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Веретнов В.В. Андеррайтинг / В.В. Веретенов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://riskm.blox.ua/2009/10/Anderrajting.html>.
2. Архипов А.П. Андеррайтинг в страховании. Теоретический курс и практикум : [учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 080105 «Финансы и кредит»] / А.П. Архипов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007.
3. Абрамов В.Ю. Страховой риск: понятие и оценка. Правовые аспекты / В.Ю. Абрамов. – М. : Анкил, 2006. – 128 с.
4. Андеррайтинг в имущественном страховании: методология практической работы / под ред. И.Э. Шинкаренко. – М. : Регламент, 2008.
5. Губар О.Є. Андеррайтинг в прогресно-орієнтованій системі управління страховою компанією / О. Є. Губар // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2012. – Вип. 30. – Ч. 1. – С. 72–79.
6. Горюлев Д.А. Основы бизнес-процессов и страховой андеррайтинг / Д.А. Горюлев. – СПб. : Издательство СПбГУЭФ, 2012. – 80 с.